

РОЗДІЛ 8 ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 82-94-3(4)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.1.36>

БІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПРОЗІ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ, ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ

BIOGRAPHICAL DISCOURSE IN EUROPEAN PROSE: STAGES OF DEVELOPMENT, GENRE MODIFICATIONS

Костенко С.І.,

*orcid.org/0009-0002-0912-8716**аспірантка кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Стаття присвячена аналізу еволюції біографічної прози в європейській літературній традиції з акцентом на ключових етапах становлення й трансформаціях жанрової структури. Актуальність дослідження зумовлена складною жанровою природою сучасного біографічного письма, яке балансує на межі документальності та художності, що ускладнює його літературну класифікацію. Незважаючи на активне вивчення біографічної літератури, існує низка питань, які недостатньо досліджені в сучасному літературознавстві, зокрема визначення місця біографії в жанровій системі та аналіз її еволюційних процесів. Метою цієї статті є визначення основних етапів формування й розвитку європейської біографічної прози як багатогранного жанрового явища, що поєднує в собі риси фактографічності з художнім вимислом. У ході дослідження виявлено, що біографічний жанр сформувався як динамічна літературна категорія, що поступово еволюціонувала від античних біографічних наративів до складних художньо-документальних форм ХХ століття. Кожен історичний період накладав власні тематичні та стилістичні особливості, трансформуючи роль біографії в літературному та соціальному просторі. Відповідно, культурні та інтелектуальні зміни суттєво впливали на жанрову специфіку біографії та зумовлювали її адаптацію до нових естетичних і філософських парадигм. Зміни в суспільному сприйнятті особистості, розвиток історичних та психологічних методів аналізу привели до відмови від традиційного возвеличення та ідеалізації історичної постаті на користь глибокого психологічного портретування героя. В умовах сучасного літературного і культурного контексту біографічне письмо стало міждисциплінарним явищем, яке інтегрувало документальні та художні засоби вираження. Постмодерна естетика та методологічний плюралізм сприяли розширенню меж жанру, надавши біографії не лише функцію реконструкції фактів, а й критичного переосмислення історичних і соціокультурних процесів. Сучасна біографія розширює можливості аналізу світогляду, культурної та ідеологічної динаміки, пропонуючи нові підходи до інтерпретації минулого.

Ключові слова: літературна біографія, еволюція, жанрова модифікація, вимисел, домисел, поетика, історична постать, трансформація.

This article explores the evolution of biographical prose in the European literary tradition, focusing on the key stages in its formation and the transformations of its genre structure. The relevance of the study stems from the complex nature of contemporary biographical writing, which balances between documentary factuality and artistic imagination, thereby complicating its literary classification. Despite the growing scholarly interest in biographical literature, a number of issues remain underexplored in modern literary studies, particularly the placement of biography within the genre system and the analysis of its evolutionary processes. The aim of this article is to outline the main stages in the formation and development of European biographical prose as a multifaceted genre phenomenon that combines elements of factual narration with fictionalisation. The study shows that biography gradually evolved from ancient biographical narratives to the complex artistic-documentary forms of the twentieth century. Each historical period introduced its own thematic and stylistic features, reshaping the function of biography in both literary and social contexts. Cultural and intellectual shifts had a significant impact on the generic characteristics of biography, prompting its adaptation to new aesthetic and philosophical paradigms. The research proves that changes in the social perception of individuality, along with the development of historical and psychological methods of analysis, led to a departure from the traditional glorification and idealisation of historical figures in favour of deep psychological portrayals of the subject. In the context of contemporary literary and cultural discourse, biographical writing has become an interdisciplinary phenomenon, integrating documentary precision with artistic means of expression. Postmodern aesthetics and methodological pluralism have contributed to the expansion of genre boundaries, assigning biography not only the function of factual reconstruction but also that of critical reinterpretation of historical and sociocultural processes. Contemporary biography expands the possibilities for analyzing worldview, cultural and ideological dynamics, offering new approaches to interpreting the past.

Key words: literary biography, evolution, genre modification, fiction, invention, poetics, historical figure, transformation.

Постановка проблеми. Європейська біографічна література бере свій початок ще в античному періоді, коли зароджувалися перші зразки оповіді про життя видатних особистостей. Протягом століть цей вид літератури зазнав суттєвих змін: трансформувалися жанрові моделі, відбувалося переосмислення наративних стратегій, зміщувалися акценти з прославлення особистостей на їхню психологічну, соціальну та культурну інтерпретацію. Як слушно зауважує дослідниця літературної біографії В. Марінеско, «у кожную добу характер розвитку жанру літературної біографії визначали певні видатні літератори, які не тільки намагалися зобразити життя конкретного індивіда, а й зрозуміти закони суспільного розвитку та еволюції цивілізації в тому вигляді, в якому вони втілювались у цьому конкретному житті» [1, с. 20].

Сучасна біографічна проза об'єднує широкий спектр текстів – від документально-хронікальних до художньо-інтерпретативних, що позначається на її жанровій гібридності та неоднозначності в межах літературної класифікації. Особливою актуальності сьогодні набуває вивчення біографічного роману як складного явища, яке відображає не лише персональний вимір історії, але й ключові естетичні, філософські та культурні тенденції доби. Оскільки цей жанр демонструє високу чутливість до змін у суспільній свідомості й літературній практиці, його вивчення дозволяє глибше зрозуміти трансформації художньої прози ХХ–ХХІ століть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку біографії як жанру досліджували у своїх працях Н. Гамільтон, Г. Рендерс, В. Марінеско, Т. Черкашина, І. Куницька. Так, Н. Гамільтон у монографії «Biography: A Brief History» (2009) простежує еволюцію біографії від давньогрецької традиції до сучасних форм, підкреслюючи її багатофункціональність і здатність адаптуватися до культурних та ідеологічних викликів часу [2]. Г. Рендерс у статті «Roots of Biography» (2014) досліджує витoki й структуру біографічного жанру, наголошуючи на зв'язку біографії з журналістикою, популярною літературою та академічною історіографією, що зумовлює специфічну гібридність біографії як жанру. [3]. В українському контексті важливим внеском у вивчення біографії є студії В. Марінеско [1; 4]. Дослідниця розглядає літературну біографію як динамічну жанрову модель із притаманними їй інтермодальними характеристиками. Згідно з висновками В. Марінеско, біографія постає формою репрезентації особистості, яка поєднує в собі художні, документальні та наукові еле-

менти [4]. Т. Черкашина в кандидатській дисертації «Наративні особливості художньо-біографічної прози: автор і читач» (2007) розглядає еволюцію біографічного жанру та його зв'язок із документалістикою та художньою літературою, досліджує наративні особливості художніх життєписів, а також аналізує, як змінюється структура біографічного письма та як автор впливає на сприйняття читачем біографічного тексту [5]. І. Куницька у статті «Роман-біографія як жанровий різновид модерністського роману (С. Моєм «Місяць і мідяки»)» досліджує біографічний жанр в контексті модернізму. Авторка аналізує, як жанрова форма біографічного роману трансформується в умовах модерністської літератури, змінюючи свої функції та принципи зображення історичних постатей [6]. Попри увагу дослідників до біографічної літератури, низка аспектів сьогодні залишається на периферії наукового осмислення. Зокрема, недостатньо окресленим є статус біографії як самостійного літературного жанру, що поєднує художні та документальні принципи зображення. Потребує уточнення також механізм еволюції біографічного жанру в контексті загального літературного процесу: від аналітичного життєпису до художньо осмисленого жанру біографічного роману, який не лише відтворює життєвий шлях історичної особистості, а й інтерпретує його в межах певної естетичної системи.

Постановка завдання. Мета цієї статті – простежити етапи становлення та трансформації європейської біографічної прози як складного й динамічного жанрового утворення, що поєднує документальні й художні форми репрезентації особистості. У дослідженні ставимо наступні завдання: здійснити огляд історичної еволюції біографічного жанру від античних джерел до літературної практики ХХ століття; виявити вплив соціальних, культурних та інтелектуальних змін на формування жанрової специфіки біографії; розглянути трансформацію методологічних засад біографічного письма в умовах сучасного культурного та літературного контексту.

Виклад основного матеріалу. Явище «біографія» входить до поля інтересів різноманітних наук, серед яких не тільки літературознавство, а й історія, психологія, філософія, культурологія та інші. Під поняттями «біографія» або «життєпис» розуміємо реконструкцію основних документів і фактів життя та діяльності людини невідривно від суспільного контексту та епохи або ж, іншими словами, презентацію окремого людського життя, специфічного шляху. У біографії може бути висвітлено фрагментарно один чи кілька епізодів

з життя досліджуваної особи або весь її життєвий шлях від початку до кінця. В античну добу це були передусім біографії філософів, музикантів, поетів та правителів – людей, які мали значну суспільно-історичну вагу та вплив.

Плутарх (бл. 46–125 рр. н. е.), який вважається творцем жанру біографії, майстерно поєднав історичну розповідь і морально-філософську рефлексію у своїй найвідомішій праці «Порівняльні життєписи», залишивши нам не просто розповіді про великих людей, а глибоке розуміння їхнього характеру та епохи. Плутархові притаманний моралістично-психологічний підхід, віртуозне змалювання індивідуальних рис, а також використання художнього домислу, що наближало його твори до художньої прози. Разом із тим його стиль демонструє ранні спроби формування жанрових засад біографічної літератури, що згодом лягли в основу оповідей про життя святих, монахів та інших історичних постатей. Зміни в політичній структурі та криза грецького полісу спричинили появу нових типів життєписів, які вже не були лише прославленням, а прагнули осмислити особистість у ширшому контексті [7, с. 29].

З переходом до середньовічної доби біографічна традиція зазнала суттєвих змін під впливом християнської доктрини. На зміну античному ідеалові самовдосконалення та свободи приходить релігійно-аскетичний світогляд, заснований на ідеї покути, смирення й духовного очищення. Християнська біографія втрачає індивідуалізм античних зразків, підпорядковуючи наратив ідеї служіння Божій волі. Така трансформація супроводжувалася спрощенням художньої форми, що частково зумовлено й економічною нестабільністю варваризованої Європи перехідного періоду. Клерикальні твори часто були анонімними або мали колективне авторство. Серед небагатьох відомих постатей цього періоду виокремлюється фігура Августина Аврелія (354–430), теолога й філософа, чия творчість репрезентує етап становлення християнської автобіографії. У таких текстах, як трактат «Про град Божий» та автобіографія «Сповідь» Августин демонструє новий тип біографічного письма, орієнтованого на внутрішній досвід особистості, духовні пошуки та самоспоглядання як шлях до істини.

Середньовічні літературні твори, в основі яких лежать сюжети з Біблії, життя святих, видіння й легенди, належать до традиціоналістського типу літератури, для якої характерним є обмежений набір образів, ідей, композиційних структур. Аналізуючи жанрові особливості клерикальної літератури, Н. Коломієць та Н. Яременко наголо-

шують на важливості враховувати її практичне, позалітературне спрямування, до яких відносять її «панегіричне, морально чи релігійно-сентенційне, декларативне» призначення [8, с. 211].

Прообразом майбутніх романів-біографій можна вважати агіографічний жанр. Н. Коломієць і Н. Яременко зазначають: «На межі літургійних і дидактичних жанрів перебувала агіографія. Це пов'язано з тим, що в життях святих поєднано дидактичні мотиви та мотиви звеличення праведників, чиє життя демонструвало вищий етичний зразок. У центрі цих творів доброчинність мученика, місіонера або борця за християнську віру» [8, с. 213–214]. Закономірним є питання про співвідношення художньої біографії з життям. Головна відмінність полягає у плані змалювання людини: якщо в життєписах важливою є взаємодія людини з навколишнім світом, що безпосередньо впливає на становлення її характеру, психологічних рис та розвиток особистості загалом, натомість в життях маємо справу з умовним канонічним характером, який від початку позбавлений руху й розвитку. Отож, агіографія не лише стала основою для християнської біографічної традиції, а й окреслила одну з моделей зображення особистості, що вплинула на формування жанрових форм у нових культурно-історичних умовах.

Надалі розвиток біографії у західноєвропейській традиції був зумовлений змінами щодо розуміння особистості та її ролі в історії. Біографічний жанр еволюціонував тут у межах двох провідних традицій, що сформувалися впродовж XVI–XX століть. Перша з них – так звана ювілейна біографія (*commemorative biography*), яка, за спостереженням нідерландського дослідника Г. Рендерса, задовольняла «природний пам'ятний інстинкт людини» (*commemorative instinct*) [3, с. 24]. Корені цієї традиції сягають ще часів Античності. Ювілейні біографії були створені для закріплення образу визначних особистостей. Під впливом епохи Відродження і перекладів «Порівняльних життєписів» Плутарха у XVI–XVII століттях героями таких біографій ставали політики, королі, духовні особи та християнські святі. Життєписи світського характеру утворювали суміш історичних і символічних елементів з великою увагою до зовнішнього вигляду та суспільного статусу героїв. Поступово автори чимраз більше уваги надавали описам характеру й особистого життя головного суб'єкта. Вплив античних традицій на біографії був незаперечним. У той час використовувалися терміни «*bios*» (грецьк.) та «*vita*» (лат.) замість сучасного терміна

«біографія», який став домінуючим в європейських мовах лише в XVII столітті [9, с. 12–13].

Паралельно з ювілейною формою біографії розвивалася критична, орієнтована на глибше проникнення в особистісний світ героя. Такі праці спиралися на джерела, які дозволяли представити не лише публічний образ, а й приватне життя особи. Одним із перших, хто свідомо залучив матеріали приватного життя для змалювання психологічного портрета героя, був англійський критик Семюель Джонсон, якого Н. Гамільтон справедливо називає «батьком сучасної європейської біографії». Саме Джонсон, на думку Н. Гамільтона, започаткував практику використання приватних свідчень для опису характеру особи, її внутрішніх переживань та мотивів її вчинків [2, с. 87–90]. За словами Г. Рендерса, підхід С. Джонсона надихав протягом наступних десятиліть авторів багатьох біографічних видань у Європі [3, с. 26].

З другої половини XVIII та впродовж XIX століть наукова біографія в Західній Європі набуває виразніших рис самостійного дослідницького напрямку. Соціальні трансформації цього періоду підкреслюють важливість автономної, мислячої особистості, яка потребує всебічного вивчення. Традиційно витоки цього типу біографії пов'язують із виходом у світ праці Дж. Босвелла «Життя Семюеля Джонсона» (1791), яка започаткувала етап так званої « нової біографії » – інтелектуально вмотивованої та психологічно заглибленої форми розповіді про людину. Цей підхід, на відміну від панегіричних біографій минулих епох, прагнув до позитивних і достовірних знань про життя й діяльність особистості.

Поступове формування нової дослідницької парадигми зумовило потребу в теоретичному осмисленні принципів біографічного письма. Першою методологічною роботою у сфері біографістики вважається книга Дж. Стенфілда «Досвід вивчення та конструювання біографії» (1813), у якій обґрунтовано необхідність пошуку авторами біографій історичних і соціальних чинників, які визначають життєві події.

На розвиток методів дослідження біографічного письма суттєвий вплив справила літературознавча біографічно-психологічна школа, заснована Шарлем Сент-Бевом та надалі розвинена його послідовниками й учнями, зокрема Іпполітом Теном і Георгом Брандесом. Для Ш. Сент-Бева особистість митця, його душевна організація та творчі індивідуальні риси, що формуються під впливом історичних, суспільних та культурних чинників епохи, є головним історичним фак-

том, який вимагає глибокого вивчення. Біографи не повинні лише зосереджуватися на витворах письменника, а й аналізувати його неповторну індивідуальність, творчий шлях і обставини, які сприяли створенню мистецьких шедеврів. Попри неоднозначну оцінку біографічного та психологічного підходів з боку наступників Сент-Бева, методи, запропоновані критиком, залишалися затребуваними в подальших літературознавчих практиках. Їх застосовували представники «як культурно-історичної школи, так і психологічної, фрейдистської та інших шкіл, де вони по-різному сприймалися, залежно від світоглядних засад» [10, с. 60].

У другій половині XIX століття новий імпульс для розвитку гуманітарного знання дала філософсько-естетична течія позитивізму, яка швидко здобула популярність у середовищі європейської інтелігенції. Одним із її провідних представників став французький філософ, історик і літературний критик Іпполіт Тен – послідовник Сент-Бева, який намагався осмислити мистецтво та художню творчість у світлі ідей еволюціонізму Чарльза Дарвіна [11, с. 12]. У межах позитивістської методології І. Тен прагнув підпорядкувати аналіз літературного твору принципам точних наук, надаючи особливого значення науково вивіреному факту. Такий підхід дозволив побачити живу людину з її звичками й труднощами, а не придуманий кимось образ, віддалений від оригіналу.

У період модернізму в літературі продовжують функціонувати численні жанрові моделі, успадковані з XIX століття. Провідною функцією роману, як і біографії, на цьому етапі стає самовираження, що тісно пов'язане з новими формами художньої рефлексії. У новій дійсності «митець постає особою, яка творить себе, свій власний світ через вільний вибір» [12, с. 244]. Зміни у світогляді, зрушення в епістемології, а також поява нових філософських та психоаналітичних концепцій позначилися на еволюції біографічного жанру: він ускладнився структурно, збагатився новими формами суб'єктивного письма, а внаслідок синтезу з романом частково втратив ознаки фактографічної достовірності та хронологічної послідовності. На переконання І. Куницької, саме модернізм «створив ґрунт для того, щоб письменник чужу біографію міг використати на шляху самопізнання, головне у цьому – внутрішня співзвучність творчих особистостей» [6, с. 343]. Біографія в цей час залишається незалежною у своїй композиційній та сюжетній структурі та відзначається підкресленим антропоцентризмом [13, с. 155].

Важливим підґрунтям для змін стала вікторіанська біографія – жанрове утворення, яке зародилося в XIX столітті, але у XX столітті було переосмислене й інтерпретоване крізь призму модерністських естетичних настанов. Як зазначає Д. Карачова, саме вікторіанська біографія значною мірою вплинула на європейську біографічну традицію, хоча залишилася недостатньо дослідженою через свою своєрідність. У ній утвердився образ сильної, морально досконалої постаті, що мала слугувати взірцем для сучасників і нащадків. Такий підхід формував зразок життєпису, у якому життєвий шлях подавався як низка морально-етичних перемог і суспільних досягнень. За словами дослідниці, «вікторіанська біографія як особливе біографічне метажанрове утворення [...] у XX ст. досягає кульмінації у своєму розвитку: формуються її характерні жанрові, композиційні і стильові риси» [14, с. 2].

На тлі цієї усталеної традиції у 1918 році побачила світ праця Літтона Стрейчі «Відомі вікторіанці», яка стала ключовою подією у становленні «нової біографії». Стрейчі проголосив необхідність переосмислення життєписного жанру: замість пафосної ідеалізації – психологізм, замість дидактики – іронічне дистанціювання, замість риторичної прямолінійності – художня складність. Як слушно зазначає Т. Черкашина, саме дискусія про поєднання науковості й художності у біографічному творі, започаткована Стрейчі, позначила перехід біографії в сферу теоретичних інтересів літературознавства [5, с. 7]. Отож, у XX столітті вікторіанська біографія функціонує як ретроспективна матриця – не лише об'єкт критики й деконструкції, а й стилістичне джерело, що стало відправною точкою для естетичних інновацій модернізму.

Розвиток психоаналітичної методології у XX столітті зумовив появу нового різновиду біографічної прози – психобіографії з її інтересом до глибинного аналізу особистості митця, його внутрішніх конфліктів і підсвідомих імпульсів. Цей тип біографії представлений творами, що поєднують наукову аргументацію з художньо-психологічним осмисленням індивідуальності. Знаковими постатями у цьому напрямі були Зигмунд Фройд (дослідження про Шекспіра та Леонардо да Вінчі), Карл Юнг («Монолог Улісса» про Джойса), Стефан Балей («Психологія творчості Шевченка»). Під впливом фрейдизму формується й цілий напрям романів-біографій, де психоаналітична мотивація поєднується з художнім зануренням у внутрішній світ героя. Серед авторів – Андре Моруа, Ромен Роллан, Стефан

Цвейг, Еміль Людвіг – фігури, що репрезентували інтернаціональний вимір «нової біографії».

Безперечною заслугою у становленні біографічного методу можна вважати внесок неперевершеного майстра літературної біографії («*biografie romances*») А. Моруа, чия теоретична праця «Аспекти біографії» стала однією з найбільш впливових у XX столітті. Витоки терміну «романізована біографія» також пов'язують з іменем класика французької літератури. Для самого письменника художня біографія – це свідчення еволюції людської душі. Водночас «форма біографії – не наукове дослідження, а витвір мистецтва слова, який, спираючись на наукові методи, відтворює життя, в цілому підкоряючись законам мистецтва» [15, с. 128].

Паралельно з формуванням нової літературної біографії в межах розвитку європейської позитивістської історіографії було визначено та структуровано методичні та методологічні принципи історико-біографічних досліджень. Як наслідок, була проведена активна робота щодо створення національних та галузевих словників, універсальних енциклопедій, які містили біографічні розділи. Біографія дедалі більше сприймалася не лише як науковий інструмент, а й як особливий наратив, здатний відображати внутрішні суперечності доби. Його інтерпретаційна відкритість викликала жваві дискусії серед літературознавців і культурологів. Австрійський письменник Г. фон Гофмансталь, зокрема, зазначав, що цей літературний жанр формує так звані «фрагменти великої сповіді», які продовжують бентежити і дивувати вже понад два століття після Гете [16, с. 331]. Б. де Хаан у своєму дослідженні також наголошує на суперечливості жанру, вказуючи, що це жанр і практика, які породили запаморочливу низку несумісних точок зору [17, с. 53]. На його переконання, однією з незмінно сильних сторін кожного біографічного тексту є зв'язок між теперішнім і минулим, між вигаданим та справжнім, між собою та іншими, між індивідуальними життями та колективними історіями [17, с. 56–57]. Традиційно жанру біографії був притаманний героїчний дискурс, возвеличення, розповідь про «людину з великої літери». Однак на практиці біографічні дослідження часто відображали ідеологічні уявлення, забобони або стереотипи, які побутували в тамтешньому суспільстві, що ускладнювало справжнє розуміння епохи та історичної особистості в ній [17, с. 59–63].

У цьому контексті заслуговують на увагу спостереження дослідника німецького біографічного письма Гельмута Шюера. Аналізуючи функції

жанру, він акцентує на проблемі гармонізації дії й споглядання життя, зіставляє їхню культурну цінність, намагаючись віднайти баланс. Саме із цієї перспективи він осмислює розвиток німецької біографії XVIII–XIX століть [18]. Як стверджує дослідник, кожна біографія являє собою дидактичну модель. У позитивному сенсі вона формує приклад для наслідування, а в негативному – демонструє повчальну історію [19, с. 300]. У популярних біографічних творах міжвоєнних років таких німецькомовних авторів-бестселерів, як Еміль Людвіг та Стефан Цвейг, застосовується модель дегероїзації, що спрямована «запросити до ідентифікації»: велична історична постать ніби опускається на землю через інтимність біографічного викладу та знаходить емоційний відгук у читача, породжуючи відчуття схожості. «Великі» у біографіях німецьких авторів постають звичайними людьми. «Еміль Людвіг із захопленням розповідає про американського ліфтера, який, прочитавши його «Наполеона», зізнався, що відчуває себе Наполеоном», – пише Г. Шоєр [19, с. 302]. Репрезентувати модель ідентифікації може також психологічна або психоаналітична біографія, – відзначає дослідник, адже вона «зосереджується на базових антропологічних ситуаціях і таким чином шукає рівень порівняння зі сферою досвіду читача» [19, с. 302]. Можна припустити, що ідентифікація є головним фактором інтересу читачів до цього жанру і виступає мотивуючим чинником, щоб поринути у світ іншого та через нього краще пізнати себе. Такий підхід цілком відповідає духу «нової біографії», яка на відміну від біографії XIX століття з її ідеалізованими образами, намагалась досліджувати багатогранність і складність людської душі.

Впродовж минулого сторіччя європейська та світова історична наука, на відміну від літературної та науково-популярної біографістики, яка використовує різноманітні літературні прийоми та художню вигадку, остаточно закріпила формалізований і чітко регламентований методичними правилами історико-біографічний напрям. Це виявилось в розвитку теорії та практики біографічних досліджень, що беруть за основу документальні матеріали, а також при підготовці довідкових біографічних видань [20].

Наприкінці XX – початку XXI ст. біографічний жанр зазнає значних змін під впливом постмодернізму, зокрема нової концепції історії. Постмодерна доба характеризується руйнуванням жанрових канонів, появою численних моделей

біографічного роману, серед яких романізовані біографії (Е. Берджес «Покійник у Дептфордї» (1993), романи-притчі (Дж. Барнс «Папуга Флобера» (1984), романи-пошуки (П. Акройд «Лондон. Біографія» (2000) та інші. Це сигналізує про «синтез і гібридизацію художніх текстів» [21, с. 18]. Звернення до історії характерне для сучасної західної культури та проявляється в художній літературі, де епізоди минулого стають об'єктами для переосмислень та ігор. Історія у творах сучасних письменників постає темою для саморефлексії, тим самим створюючи новий тип літератури – постмодерністську історіографічну металітературу [22, с. 4]. Важливе місце в цьому жанрі займає біографія, яка за останні десятиліття кардинально змінилася та збагатилася різноманітними жанровими варіаціями. Цей процес продовжує розвиватись, і навіть виникає новий термін – «біографічна металітература» (за Л. Гатчеон), що демонструє масштаб цього явища [23].

Отже, біографія дедалі більше перетворюється на інструмент саморефлексії, що дозволяє критично переосмислювати історію. Письменники все частіше звертаються до літературних постатей минулого, інтегруючи їх у постмодерний дискурс. Загалом, сучасна біографія еволюціонує – вона не просто розповідає про історичну особистість, а й розширює можливості аналізу світогляду, культурної та ідеологічної динаміки, пропонуючи нові підходи до інтерпретації минулого.

Висновки. Європейська біографічна література пройшла складний і багатовимірний шлях розвитку – від античних життєписів, зорієнтованих на моральні настанови, до постмодерних жанрових експериментів, які акцентують на ігровому аспекті та саморефлексії. На кожному етапі – від агіографій Середньовіччя до психологічних портретів модернізму та культурологічного переосмислення постмодерну – біографічний жанр демонстрував здатність адаптуватися до змін епохи, відображаючи її світогляд, естетику й домінуючі теоретичні підходи. Зміщення акценту із зовнішніх подій на внутрішній світ особистості засвідчує глибоку еволюцію жанру, що дедалі більше тяжіє до межового простору між художнім текстом, історією та філософією. Сучасна біографічна проза є синтетичною формою, яка не лише відображає індивідуальний досвід, а й стає засобом критичного осмислення культурної пам'яті та ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марінеско В. Жанр літературної біографії у фокусі дослідницької уваги: здобутки та перспективи наукових пошуків. *Держава та регіони*. Запоріжжя : КПУ, 2014. № 1–2 (36–37). С. 20–24. (Гуманітарні науки).
2. Hamilton N. *Biography: A Brief History*. Cambridge, MA, London : Harvard University Press, 2009. 360 p.
3. Renders H. Roots of Biography. From Journalism to Pulp to Scholarly Based Non-Fiction. *Theoretical Discussion on Biography. Approaches from History, Microhistory and Life Writing* / eds.: H. Renders, B. de Haan. Leiden, Boston : Brill, 2014. P. 24–42. (Egodocuments and History Series ; vol. 7).
4. Марінеско В. Літературна біографія як жанрова модель: особливості еволюції, атрибутивні та модусні ознаки. *Наукові праці. Філологія. Літературознавство*. 2012. Т. 193, вип. 181. С. 59–63.
5. Черкашина Т. Наративні особливості художньо-біографічної прози: автор і читач : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Тернопіль, 2007. 21 с.
6. Куницька І. Роман-біографія як жанровий різновид модерністського роману (С. Моем «Місяць і мідяки»). *Сучасні літературознавчі студії*. Київ, 2014. Вип. 11. С. 342–348.
7. Konstan D., Walsh R. Civic and Subversive Biography in Antiquity. *Writing Biography in Greece and Rome. Narrative Technique and Fictionalization* / eds.: K. de Temmerman, K. Demoen. Cambridge University Press, 2016. P. 26–45.
8. Коломієць Н., Яременко Н. Рецепція ідеї християнства в літературі раннього Середньовіччя. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. Кривий Ріг, 2013. Вип. 1. С. 207–215.
9. Haan B., Renders H. Towards Traditions and Nations. *Theoretical Discussion on Biography. Approaches from History, Microhistory and Life Writing* / eds.: H. Renders, B. de Haan. Leiden, Boston : Brill, 2014. P. 11–23. (Egodocuments and History Series ; vol. 7).
10. Матвіїшин В., Девдюк І., Яцків Н. Французька школа компаративістики: становлення, сучасні проблеми. *Літературознавча компаративістика*. Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 2002. С. 59–80.
11. Левчук Л. Західноєвропейська естетика ХХ століття : навчальний посібник. Київ : Либідь, 1997. 224 с.
12. Девдюк І. Екзистенційний дискурс в українській та британській прозі міжвоєнного періоду : монографія. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2024. 448 с.
13. Бовсунівська Т. Жанрові модифікації сучасного роману : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 368 с.
14. Карачова Д. Вікторіанська біографія та її модифікація в ХХ столітті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Київ, 2016. 22 с.
15. Кіт О. Художні особливості літературної біографії: Іван Кошелівець «Жанна д'Арк». *Вісник Львівського університету*. Львів, 2011. Вип. 18. С. 128–136. (Іноземні мови).
16. Hofmannsthal H. Aufzeichnungen aus dem Nachlass (1889–1929). *Gesammelte Werke* : in 10 Bdn. / H. von Hofmannsthal. Frankfurt am Main : Fischer, 1980. Bd. 10 : Reden und Aufsätze III, 1925–1929. Aufzeichnungen. S. 311–596.
17. Haan B. Personalized History: on Biofiction, Source Criticism and the Critical Value of Biography. *The Biographical Turn. Lives in History* / eds.: H. Renders, B. de Haan, J. Harmsma. London, New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2017. P. 53–67.
18. Scheuer H. *Biographie: Studien zur Funktion und zum Wandel einer literarischen Gattung vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. Stuttgart : Metzler, 1979. 312 S.
19. Scheuer H. „Dichter und Helden“ – Zur Biographik des George-Kreises. *Stefan George: Werk und Wirkung seit dem „Siebenten Ring“* / Hrsg.: W. Braungart, U. Oelmann, B. Böschstein. Tübingen: Niemeyer, 2001. S. 300–314.
20. Попик В. Біографістика. *Український національний біографічний архів. Науково-інформаційний проєкт Інституту біографічних досліджень НБУВ*. URL: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/institut/proekti> (дата звернення: 25.05.2025).
21. Гіренко Ю. «Перстень Ганни Барвінок» І. Корсака як історико-біографічний роман : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник Н. В. Горбач. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 62 с.
22. Колесник Г. Модифікації жанру біографії у творчості Пітера Акройда : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Київ, 2008. 27 с.
23. Hutcheon L. *Narcissistic Narrative: The Metafictional Paradox*. Waterloo, Ontario, Canada : Wilfrid Laurier University Press, 2013. 176 p.